

7 + “1” : Rusya Federasyonu 8’lerin^(*) Neresinde?

Dr. Erel TELLAL (**)

Garbaçov'un ekonomi danışmanlarından Nikolay Petrakov'un dile getirdiği gibi, Rusya bütün bir 20.yüzyıl boyunca deneyicilerin değiştiği büyük bir laboratuvar işlevi görmüştür (Millar, 2000:329). Çok genel anlamda, Çarlık Rusyası'nın ardından yaşanan sovyet deneyimi bu coğrafyanın endüstri devrimine ayak uydurma girişimi olarak değerlendirilirse, SSCB sonrasında Rusya Federasyonu'nun bir yandan var olma savaşımı verirken, diğer yandan bilişim devrimini yakalamaya çalıştığı söylenebilir. Başka bir deyişle Rusya Federasyonu Soğuk Savaş ertesinde yeniden biçimlenen uluslararası sistemde diğer aktörlerle birlikte kendi yerini aramaktadır. 20. yüzyılda uluslararası sisteme damgasını vuran nasıl iki farklı sistemin (kapitalist/sovyet) birbirine üstünlük kurma çabası olmuşsa, yüzyılın sonundan başlayarak belirleyici olan da, bilişim devriminin etkisiyle sermayenin küreselleşmesi sürecinin yeni bir ivme kazanması ve bu koşullarda sistemin yeniden biçimleniyor oluşudur.

Yeniden biçimlenen uluslararası sistemi eskisinden ayıran en önemli farklardan biri de katılımcılarıdır. Endüstri devriminin çocukları ulus-devletler sistemin tek katılımcıları olmaktan çıkmıştır. Bilişim devriminin çocukları çokuluslu şirketler, uluslarüstü siyasal birimler, hükümet dışı örgütler, dev-

(*) Bu çalışmada alıntılar dışında G7 (G8) yerine 7'ler (8'ler) grubu terimi kullanılmıştır.

(**) A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

letlerarası gruplar gibi yeni birimlerdir. Hiç kuşkusuz devletlerin katılımcı olmaktan çıktıkları öne sürülemez. Ama, sözü edilen devlet dışı birimler uluslararası sistemin biçimlenmesinde önemli ölçüde etkili olmaktadır. Bu birimlerden biri de 8'ler grubudur. 20. yüzyıla damgasını vuran SSCB'nin ardılı olan Rusya Federasyonu 7'ler olarak başlayan bu gruba 1990'ların sonunda katılarak uluslararası sistemin yeniden biçimlenmesinde söz sahibi olmaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle 7'ler grubunun oluşumuna değinilecek, ardından Rusya Federasyonu'nun ilk on yılı değerlendirilecek ve son olarak da Rusya Federasyonu'nun 8'ler içindeki yeri sorgulanacaktır.

Küreselleşme Sürecinde 8'ler Grubu

Son on yılda düşünce dünyamızı yoğunlukla meşgul eden "küreselleşme", onu savunanlara göre, "kapitalizmin evriminin doğal sonucu, gelişmesinin yeni aşaması. Önünde durulamaz. Kimi taşkafalılar, bu gerçeği anlamadıkları için sürekli olay çıkarıyorlar; devrimcilik adına gericilik yapıyorlar"(Yıldızoğlu, 25.7.2001). Cenova zirvesi öncesinde Dünya Bankası'nda konuşan Başkan Bush, "...tüm dünya fakirlerini gelişme sürecine dahil etme şansımız var... küresel ekonomik gelişmenin önünü daha açık ve daha serbest bir ticaret sistemiyle aşabiliriz... serbest ticareti protesto edenler fakirlerin dostları değildir..." derken ekliyordu "... yoksulluğu yenmek yeni müşteriler yaratır" (*Washington File*, July 17, 2001). Başkan Bush'un sözlerinden de anlaşılacağı gibi, herkes aldığı pozisyondan bakıyor "küreselleşme" olgusuna. Bir yandan, ilk insan yerleşiminden günümüze değin bir çizgi küreselleşme. Son 400 yıldır da kapitalist üretim biçimi bunu yönlendiriyor: "Bu sürece karşı çıkmak ya da çıkmamak gibi bir sorun yok!". Ama, öte yandan "daha yakından bakınca da bu 'küreselleşmenin' aslında sermayenin krizini aşma refleksi, hegemonik devletin, siyasi ve ekonomik bir tercihi olduğu görülüyor". Buna emek cephesinden, bağımsız devletlerden ve sürecin yıkıcı etkisinden zarar gören "çeşitli kültürel, siyasi, hatta dini kurumlardan tepkiler yükseliyor..."(Yıldızoğlu, 25.7.2001).

Gerçekten de, 1999'da toplanan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Seattle zirvesiyle birlikte 8'ler, IMF, Dünya Bankası toplantıları yoğun biçimde protesto gösterilerine tanık olmaktadır. En son, 8'lerin 2001 Cenova zirvesi bir göstericinin ölümüyle sonuçlandı. Bu gösterilerin küreselleşme karşıtı olduğunu

söylemek yanlıştır. Çünkü eylemlerin kendisi küresel çaptadır ve DTÖ toplantıları ya da 8'ler zirvesi gibi uluslararası platformda kendisini ifade etmektedir. Gösteriler küreselleşme karşıtı değil; küreselleşmenin bu biçimine karşıdır. Dünyanın 7-8 devletinin geri kalanının kaderine hükmetmesine karşıdır. Zenginlerin fakirler üzerinde kurdukları hegemonyaya karşıdır. Sürecin demokratikleşmesini ve kendi seslerini de duyurabilmeyi hedeflemektedir ⁽¹⁾.

Ama, bir yandan da General Motors'un yıllık cirosunun Danimarka'nın bütçesinden, Exxon-Mobil'inin Avusturya'nın GSYİH'sından daha büyük olduğu bir dünyada yaşıyoruz. İnsel bunu Marie Duverger'nin "emperyal egemenlik" kavramına atıfla açıklıyor. Buna göre, ulusal egemenliğin yerini ulusal ve uluslarüstü bir dizi kurumun egemenliği alıyor. "Emperyal egemenliğin belli bir coğrafi merkezi olmaması ve sabit sınırlara dayanmaması, onu emperyalizmden farklı kılıyor" (İnsel, 2001: 31). Yeni emperyal düzende tek bir devletin egemenliği söz konusu değil. Devletlerin yanı sıra DTÖ, 8'ler gibi platformlarda örgütleniyor yeni egemenlik. "...Bu bağlamda G-8'i, yeni bir kurucu iradenin yoğunlaşma alanı olarak ele almak gerekiyor... Özellikle G-8, dünyayı ve yaşamı kaplayan kapitalizmin küresel yönetim ihtiyacına geçici olarak bulunmuş bir çözüm. Bu anlamda G-8'i oluşmakta olan emperyal hükümetin nüvesi olarak görebiliriz "(32) ⁽²⁾. Dünya piyasalarını düzenlemeyi amaçlayan, onu denetleyen 8'ler, "küresel yürütme organı"na dönüşme yolunda. Ama henüz bir sekreteryası ya da yasal temeli (kurucu anlaşması) yok. Baker 8'ler için "küresel yürütüm merkezi" denmesi yerine "küresel önder grup" (global ginger group) denmesini yeğliyor (Baker, 2000). 8'ler grubu temelde sistemi koruyor; pazar hareketleri ve bununla ortaya çı-

-
- (1) Özellikle 8'lerin zirvelerinde protesto edilen konulardan biri de bunlar için harcanan paralar olmuştur. Örneğin, Temmuz 2000'de Okinawa'da toplanan zirve için Japonya 81 milyar yen (506 milyon pound ya da 760 milyon dolar) harcamıştır. 41 ağır borçlu devletin 100 milyar dolar tutarındaki borcunun silinmesi gündemdeyken harcanan bu para, 8'lerin Marie Antoinette'ye benzetilmesine yol açmıştır (Lamar, 2000; Taylor, 2000)
 - (2) Hardt ve Negri "imparatorluk" çağını ayrıntılı ve yetkin biçimde incelemektedir (Hardt ve Negri, 2001).

kan gönenç ve fırsat eşitsizliğinin meşruiyetini genişletip güçlendiriyor; küresel mali sistemin savunuculuğunu yapıyor.

7'ler grubu gelişmiş Batılı devletlerin ulusal ve uluslararası düzeyde karşı karşıya kaldıkları sorunları tartışmak ve bunların üstesinden gelebilmek, ortak tavır alabilmek için oluşturdukları bir platformdur ⁽³⁾. Bu 7 devlet küresel üretimin üçte ikisini ellerinde tutmaktadır (Gilmore, 1998). İlk kez Kasım 1975'te Ramboulliet'de (Fransa) biraraya gelen Fransa, İngiltere, ABD, Almanya (Federal), Japonya ve İtalya'ya 1976'daki San Juan (Puerto Rico) zirvesinde Kanada'da katılmıştır. Bunu 1977'deki Londra zirvesinde Avrupa Topluluğu'nun katılımı izlemiştir. Yani 7'lerin çekirdeğini bu 7 devlet ve AT (günümüzde AB) oluşturmaktadır. 1989'da toplanan Paris zirvesi öncesinde 7'ler geliştirmekte olan 15 devletin liderleriyle görüşmeler yapmışlardır ⁽⁴⁾. 7'lerin temel amacı gelişmiş ve geliştirmekte olan dünyayı biraraya getirerek tek bir yapı kurmaktır. Bunun için geliştirmekte olan piyasaları da içine alan 22'ler grubunu biraraya getirmişlerdir.

Bunu, 1991'den başlayarak önce SSCB ve ardından Rusya Federasyonu'yla yapılan zirve sonrası toplantıları izlemiştir. 1994 Napoli zirvesinden başlayarak Rusya Federasyonu 7'ler zirvelerinin siyasal görüşmelerine katılmaya başlamış ve P-8'den (siyasi 8) sözedilir olmuştur. 1997 Denver zirvesinde 7'ler grubuna Rusya Federasyonu'nun da katılması kararı alınmış ve 1998 Birmingham zirvesi ilk 8'ler zirvesi olmuştur. Yine de 7'lerin ekonomik konularda gayriresmi temasları sürmektedir. 8'lerin zirveleri makroekonomik yönetim, uluslararası ticaret ve geliştirmekte olan ülkelerle ilişkiler konuları

(3) 7'ler grubu hakkında geniş bilgi için: <<http://www.g7.utoronto.ca>>

(4) Bağlantısızlar Hareketinin 1989'da Belgrad'ta yapılan 9. Zirve toplantısında 15'ler grubu oluşturulmuştur. Daha önce 1964'te yapılan UNCTAD toplantısının ardından ortaya çıkan 77'ler grubu Kuzey'e karşı Güney'in haklarını savunmaktaydı. 15'lerin asıl vurgusu ise geliştirmekte olan ülkelerin içine düştüğü borç batağı olmuştur. Geliştirmekte olan 15 ülkeden oluşan grup (Mısır, Hindistan, Senegal, Venezüella, Peru, Cezayir, Arjantin, Endonezya, Jameika, Malezya, Nijerya, Yugoslavya, Zimbabwe, Brezilya, Meksika) kendi arasında işbirliğini geliştirirken 7'ler grubuyla da diyalogu sağlamayı amaç edinmektedir. 15'ler ilk zirve toplantılarını 1990'da Malezya'da gerçekleştirmiştir. Daha sonra, 1991'de Venezüella'da, 1992'de Senegal'de, 1994'te Hindistan'da, 1995'te Arjantin'de, 1996'da Singapur'da, 1997'de Malezya'da ve 1998'de Mısır'da zirve toplantıları yapılmıştır (Sridharan, 1998).

üzerinde durmaktadır. Enerji, terörizm, çevre sorunları, silahsızlanma gibi konular da gündeme gelmeye başlamıştır. 7'ler kimyasal maddelerin üretimi ve ticaretinin denetlenmesinde, kirli para aklanmasının ve uyuşturucu ticaretinin önlenmesinde önemli görevler üstlenmektedir.

8'lerin en üst düzey çalışma platformu her yıl düzenlenen zirvelerdir. Zirve toplantıları bakanlar düzeyinde yapılan bir dizi toplantı sırasında hazırlanmaktadır. Maliye, dışişleri, çevre, ticaret, içişleri bakanları çeşitli sorunları görüşmek üzere toplanarak, zirvenin gündemini belirlemek için hazırlık yapmaktadır. Özel sorunlar için çalışma gruplarının oluşturulduğuna da tanık olunmaktadır (Uyuşturucudan elde edilen kara paranın aklanmasıyla mücadele grubu gibi). 8'lerin ilgili bakanları *ad hoc* toplantılar da yapabiliyorlar. 1993'te Rusya Federasyonu'na yapılacak yardım, 1994'te Ukrayna'nın durumu, 1995'te küresel iletişim ve 1998'de enerji konularında toplantılar yapılmıştır. 8'lerin zirveleri yoğun çalışma temposuna sahip önderlere uluslararası sorunlar hakkında görüş alış verişi olanağı sunmaktadır. Ani bunalım ya da beklenmedik durumlarda ortak davranma yeteneği sağlayacak bir yakınlık kurmalarını sağlamaktadır. Zirveler aynı zamanda uluslararası topluluğa önceliklerini saptama, yeni sorunları tanımlama olanaklarını sunarken uluslararası örgütlere rehberlik yapmakta ve uluslararası düzeni biçimlendirmektedir. Zirve kararları oydaşmayla alınmaktadır.

8'lerin maliye bakanları ve merkez bankası başkanları yılda üç kez toplanır: Bir kez yeni yılın başında, bir kez IMF ve Dünya Bankası'nın bahar toplantılarından önce ve son kez sonbahardaki IMF/Dünya Bankası yıllık toplantısından önce. 8'ler Baker'ın yorumuna göre dört boyutlu diplomasi yürütmektedir: Birincisi, katılımcılar arasında görüşmeler; ikincisi, bu görüşmelerin sonuçlarına ulusal kurumların ve toplumsal güçlerin etki ve tepkileri; üçüncüsü, siyasetçilerin ulusötesi küresel yapıdaki mali piyasalarla ortak iletişim kurma girişimi (yani mali piyasaları yönlendirme) ve son olarak, dünya çapında ekonomi-politiği örgütlemek için kendi değer sistemlerini ihraç etme (Baker, 2000).

8'ler en son zirvenin ardından 20 Temmuz 2001'de bir bildiri yayınladılar. Buna göre Kasımda Doha'da (Katar) yapılacak 4. DTÖ bakanlar konferansında küresel ticaret konusunda yeni bir tur başlatılması kararı alındı. Zirveden, AIDS, sıtma ve diğer enfeksiyon hastalıklarıyla savaşım için 1.2 milyar dolar çıktı. 23 ülkenin toplam 74 milyar dolar olan borçlarının 53 milyar

doları bağışlandı (Washington File, July 20, 2001: 9-12)⁽⁵⁾. Bir sonraki zirve Kanada'da yapılacak.

Küreselleşme Sürecinde Rusya Federasyonu

Küreselleşme süreci içerisindeki dünyada yerini arayan Rusya Federasyonu son on yılda oradan oraya savrulmuş, ekonomiden topluma, dış politikadan yönetim yapısına büyük çalkantılar yaşamıştır. Günümüzde Rusya Federasyonu'nu değerlendirebilmek için adım adım bu alanlara göz atılmalıdır.

Rusya Federasyonu'nun ekonomisine bakıldığında gözle görülür bir çöküş ve yeniden yapılanma çabasına tanık olunmaktadır. Kapitalizm merkezi plan ekonomisi ve sosyalist toplum üzerine inşa edilmiştir. Son on yılda yeraltına inen kumanda ekonomisinin ajanları tarafından yönlendirilmektedir. Varolan durum SSCB dönemi yasadışı yeraltı ekonomisi ile devlet tekeli yeni ekonominin karışımıdır. Bu sistem içerisinde Yeltsin yönetimi hükümet kanallarıyla artı-değeri dağıtmıştır (Menshikov, 1999: 82, 89). Fakat bu dağılımın yatırıma, oradan da üretime dönüşüp dönüşmediği tartışmaları sürmektedir.

Özellikle Yeltsin dönemi Rusya Federasyonu'nun yaşadığı deneyimi açıklamada Marks'tan yararlananlar olmuştur (Holmstrom ve Smith, 2000: 1-10). Buna göre yaşanan ilkel sermaye birikimidir. Marks, Kapital'in birinci cildinde ele aldığı ilkel sermaye birikimi sürecini (s. 729-794), sonuçta sermaye ve proleter sınıfların ortaya çıktığı teolojideki "Adem babanın elmayı ısırarak insanoğlunu günaha bulmasına" benzetir (Marx, 1986: 729). Süreç toplumsal geçim araçlarını sermayeye, üreticileri de ücretli emekçilere dönüştürür (731). "İlkel birikimin tarihinde... büyük insan yığınlarının birdenbire ve zorla geçim araçlarından kopartılarak, özgür ve 'bağlantısız' proleterler olarak emek pazarına fırlatılıp atıldığı anlar önem taşır... Alışlageldik yaşam tarzlarından birden bire kopartılan bu insanlar... çoğu zaman koşulların baskısıyla kitleler halinde dilenci, hırsız, serseri haline gelirler" (732). Rusya

(5) Bu ülkeler şunlar: Benin, Bolivya, Burkina Faso, Kamerun, Çad, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Guyana, Honduras, Madagaskar, Malavi, Mali, Moritanya, Mozambik, Nikaragua, Nijer, Ruanda, Sao Tome ve Principe, Senegal, Tanzanya, Uganda, Zimbabve.

Federasyonu'nda da Yeltsin döneminde buna benzer bir dönüşüm yaşanmıştır. Tarihteki en büyük çitleme hareketiyle devlet-kollektif mülkiyeti kıtasal çapta özelleştirilmiş; kapitalist sınıfın ortaya çıkmasına çalışılmış; süreç milyonlarca kişiyi aç, işsiz bırakıp mülksüzleştirmiştir ⁽⁶⁾.

İlkel birikim sürecinin başlangıcı Brejnev döneminde yaratılan "aparçik kapitalizmine" değin uzatılabilir. İlke paranın hızlı dolaşımıdır: "Devletten ve bir fiyata çal ve bir diğerinden sat" (Chossudovsky, 1998: 273). Zaten Rusya'nın üçüncü dünya kategorisine düşüş sürecinin de, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yakaladığı büyüme hızını kaybettiği 1975'te başladığı öne sürülmektedir (Millar, 1999: 322). Ama, 1990'larda yaşanan deneyim çarpıcıdır. Sürecin işleyişi ve sonuçları "manidardır" (Holmstrom ve Smith, 2000: 4-9). Daha perestroyka döneminde, 1990'da Harward Institute of International Development uzmanlarına hazırlatılan "pazar düzenlemesi için keskin sağılım izlencesi"ne göre doğrudan pazar ekonomisine geçiş öngörülüyordu. Önce Yegor Gaydar ve sonrasında Anatoli Çubais eliyle yürütülen izence uyarınca devlet planlamasına son verilecek, fiyatlar serbest bırakılacak, devlet elindeki endüstri satılacak ve özel rekabete olanak tanınacaktı. SSCB'nin 31 Aralık 1991'de resmen yıkılmasının ardından 2 Ocak 1992'de ticari mallarda ücret denetimi % 90 oranında kaldırıldı. 1994 sonuna değin sanayinin dörtte üçü özelleştirildi. SMH'nin % 62'si özel sermaye eline geçti. Sonuçlar Marks'ın betimlediği ölçüde çarpıcıydı. Düzenlemenin ilk yılı sanayi üretimi % 26 oranında düştü. 1991-1998 arasında GSMH % 43 oranında geriledi (ki,

(6) Boratav sürecin "ilkel sermaye birikimi" olarak açıklanmasına açıkça karşı çıkmaktadır: "Adını koyalım: Bu, ne 'ilkel birikim'dir ne de 'soyguncu baronlar kapitalizmi'dir. Bu sermaye birikimine, büyümeye dönüşmeyen çıplak ve vahşi bir soygun düzenidir. Yakın tarihin bu en büyük iktisadi çöküntüsünü, bu çok ağır insanlık dramını Batılı hükümetler, IMF ve Dünya bankası görmezliğe geliyor. İki nedeni var: İlki, çöküntüden büyük ölçüde sorumludurlar ve unutturmaları gerekmektedir. İkincisi ise beynelmilel burjuvazinin günümüzdeki iktisat perspektifiyle ilgilidir. Ekonomik başarıyı, enflasyonun düşmesiyle, rublenin dış değerindeki istikrarla, Moskova borsası'nın seyriyle, özelleştirilmede katedilen mesafeyle, yabancı sermayeye açılma derecesiyle ölçerseniz, Rusya'da işler bir hayli 'tıkırında' yürümektedir. Daha ne olsun?" (Boratav,1997).

bu oran savaş dönemi olan 1941-1945 arasında % 24'tü ⁽⁷⁾). Halkın % 40'ı fakirlik sınırının altında yaşıyor (aylık 32 doların altında geliri var). İşsizlik resmi rakamlara göre % 12 iken bu sayının gerçekte % 20-25 olduğu sanılıyor. Bir başka sorun da dış borç. 2000 başında 156.2 milyar dış borcu vardı. 1990'da dış borcun safi milli hasılaya oranı % 10,4 iken, Aralık 1998'de bu oran % 113'e çıktı. Daha sonra % 87,3'e düştü. 1999'da ödemesi gereken borç 17,5 milyar dolarken bunun ancak 5-6 milyarını ödeyebildi. 1999 ve 2000 yılları borç ödemelerini erteleyerek geçirdi. Üstelik halen IMF ve Dünya Bankası kredilerine gereksinim duyuyor (Mangott, 2000: 484-485). Kişi başına milli gelir AB ortalamasının üçte biri kadar (Mangott, 2000: 484). AB'nin en fakir üyesi olan Portekiz'in ekonomik kalkınmışlığını yakalayabilmek için gelecek 15 yıl içerisinde % 8'lik kalkınma gerekiyor. Büyük devalüasyon ve yüksek petrol fiyatları yardımıyla % 8'lik büyüme 2000'de sağlandı. Ama, 2001 için bu oranın % 4 olması bekleniyor. (The Economist, 2001 :4). DTÖ'ye katılmayı istiyor; ama 1991'den bu yana gelen yabancı sermaye 22 milyar dolar (ki bu sayı Polonya'ya gidenin yarısı) (17-18). 1999'da Rusya Federasyonu'na gelen doğrudan yabancı sermaye yalnızca 2 milyar dolardı (dünya çapında toplam 800 milyar dolar). 1992'den bu yana ülke dışına kaçan sermayenin ise 150 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor (Millar, 2000: 331).

Bu ekonomik tablonun toplumsal yansımaları da düşündürücü. İntihar oranı iki, aşırı alkol nedeniyle ölümler dört kat arttı. Kadınlarda ortalama yaşam süresi 2, erkeklerde 4 yıl azaldı (kadınlar 72'ye erkekler 57'ye düştüler ki, erkeklerdeki bu oran 100 yıl öncesi Rusyası'ndan daha düşük). Nüfus 1992-1999 arasında 5 milyon azaldı (bu sayı ülkenin ikinci büyük şehri olan Peterburg'un nüfusuna eşit) ve 89 federe birimden 65'inde azalmayı sürdürüyor. Bugün 145 milyon. 2075'te bu eğilim sürerse 55 milyon olması bekleniyor (The Economist 2001: 4). Bu geniş coğrafyayı bu nüfusla elinde tutması zor görünüyor. Bunun yanında zengin insan kaynakları eriyor: Doğum oranı düşüyor; bebek ölümleri artıyor (alkol ve uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle);

(7) 2000 yılı başında Başkanlığı devralan Putin 1990'larda SMH'nın % 45 oranında düştüğünü açıkladı (Millar, 2000: 330). 1989-1999 arasında safi milli hasıla % 50 oranında azaldı (ki, ABD'de yaşanan büyük bunalımda -1929-1933 arasında- bu oran % 25'ti) (Millar, 1999: 323). Mangott ise 1991-1999 yılları arasında safi milli hasılanın % 61 oranında düştüğünden söz ediyor (Mangott, 2000: 484).

cinsel hastalıklar hızla yayılıyor ve eğitim sistemi çöküyor (16-17). 1998 sonunda kimsesiz çocukların sayısı 2 milyonu buluyordu (bu sayı da İkinci Dünya Savaşı dönemini aşıyor). 10 milyon çocuk okula gitmiyor; yalnızca Moskova'da 70 bin fahişeden sözediliyor; konutta, sağlıkta, çocuk bakımında, eğitimde devlet güvencesi sona erdi. Doğal kaynakların yağmalanması sürüyor.

Toplumsal bunalımın bir başka boyutu kimlik bunalımı olarak ortaya çıkıyor. Federasyon içerisinde çeşitli boyutlarda kimlik bunalımı yaşanıyor. Bir kere, coğrafi, tarihi, kültürel bağlamda ve Balkanlar, AB ve NATO'nun genişlemesi bağlamlarında Rusya Federasyonu'nun Avrupalı kimliği sorgulanıyor. Coğrafi olarak yarısı Avrupa'da yarısı Asya'da. Uygarlık ölçütünde göz ardı edilemez katkısı ve etkilenmişliği söz konusu. Hristiyan dünyasının bir parçası, ama Ortodoks. Ama Asyalı da: Slav-Türk karışımı. Bu anlamda da ne Asyalı ne Avrupalı (Baranovsky, 2000: 443-444). Avrupa için tehdit oluşturmuyor, ama NATO'nun genişlemesinden çok çekiniyor. Kültürel/uygarlık kimliğiyle coğrafi kimliğinin örtüşmediğinin ayırdına varmak gerek (446). Örneğin, Vladivostok halkı kendini Avrupalı olmaktan çok Asyalı görüyor ve Çin ile Japonya'daki gelişmeleri daha çok önemsiyor. Öte yandan, SSCB sonrası bir bunalım söz konusu. 20 milyon Rus (Rusya Federasyonu'nda yaşayanların altıda biri) ülke dışında yaşıyor. Büyük devlet olmaktan çıkışın sarıntıları ve "şanlı geçmişe özlem" sürüyor (Mangott, 2000: 480). Üstelik, Çeçenya örneğinde en uç örneği görülen, ayrılıkçı akımlara karşı ülke bütünlüğünü korumak gibi çok önemli bir kaygı da taşıyor. Ayrılıkçı akımlar ekonomik ve etnik temelde gelişiyor ve bununla savaşım da bu alanlarda başarı sağlanmasını zorunlu kılıyor. 2000'de açıklanan ulusal güvenlik kavramına göre, sosyo-ekonomik bunalım, bilimsel teknolojik bağımlılık, ekolojik kirlenme, ekonomik bağımlılık Rusya Federasyonu'nun "ulusal güvenliğini" tehdit ediyor ("Text of Military Doctrine of the Russian Federation", <<http://www.cdi.org/russia>> 01.05.2000; "Vayennaya Doktrina Rassiskay Federatsii", <<http://www.ln.mid.ru>> 04.05.2000).

Rusya Federasyonu'nun içinde bulunduğu ekonomik-toplumsal durum dış politikasına da yansımaktadır. Yukarıda değinilen çok yönlü zayıflık uluslararası arenadaki konumunu zedelemektedir. Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya ve Asya-Pasifik'te oynadığı rol azalmaktadır. Öyle ki, Soğuk Savaş boyunca Sovyet gücüne karşı tavır alan Batı, bugün Rusya Federasyonu'nun güçsüzlü-

ğü ve istikrarsızlığına karşı önlem almak durumunda kalmaktadır (Mangott, 2000: 480).

Hal böyle iken Rusya Federasyonu'nun dış politikasına bakıldığında üç önemli boyut göze çarpmaktadır. İlk boyut, eski sovyet coğrafyasıyla ilişkileridir. SSCB'nin ardından kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) içerisinde ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Rusya Federasyonu'nun bu coğrafyada "yaşamsal çıkarları" söz konusudur. Herşeyden önce güvenlik açısından önem taşımaktadır. Orta Asya ve Kafkaslar Rusya Federasyonu'nun güneyinde "tampon bölge" işlevini görmektedir. Üstelik bu coğrafyada yaşayan bir Rus diaspora varlığını sürdürmektedir. Yine bu bölge zengin enerji kaynaklarına sahiptir. Bölgedeki enerji kaynaklarının işletilmesi ve dünya pazarlarına ulaştırılması için sürdürülen rekabetin önemli katılımcılarından biri de Rusya Federasyonu'dur. Sonrasında, merkezi sovyet ekonomisinin mirası da bu coğrafyayı önemli kılmaktadır. Yine de, ticari anlamda BDT'nin önemi azalmaktadır. Dış satışının % 19,2'sini bölgeye (13,7 milyar dolar) ve dış alımının % 26'sını bölgeden (11,3 milyar dolar) yapmaktadır (Mangott, 2000: 490-4).

Rus dış politikasının başka bir boyutu ABD hegemonyası karşısında yer almasıdır. Kendi ekonomik çıkarlarını gözetmek ve pazarlık gücünü arttırmak amacıyla Rusya Federasyonu Çin, İran, Irak, Hindistan, Yugoslavya gibi ülkelerle işbirliğine yönelmiştir. Bu noktada Çin'le işbirliği öne çıkmaktadır. Nisan 1996'da imzalanan Stratejik İşbirliği Ortak Bildirisi'ni, Nisan 1997'de imzalanan Çok Kutuplu Uluslararası Sistem Bildirisi izlemiş ve bu durum 1950'lerin Batı karşıtı sino-sovyet bağlaşmasını anımsatmıştır (Mangott, 2000: 494-499). Çin'le ABD hegemonyası karşıtlığında birleşmekte ve bunu iç politikada kullanmaktalar. Karşılıklı ticaret her iki ülkeye de yarar sağlamaktadır. Rusya Federasyonu Çin'e silah, silah teknolojisi, doğal kaynaklar ve makina satmaktadır ⁽⁸⁾. Öte yandan 1996'da sınır sorunlarının çözümü ve aşırı İslamcı akımlara karşı savaşım amacıyla Rusya Federasyonu, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın biraraya gelmesiyle ortaya çıkan "Şangay Beşlisi", 15 Haziran 2001'de Özbekistan'ı da aralarına alarak

(8) Rusya Federasyonu'nun en önemli ekonomik girdilerinden biri de silah satışlarıdır. 1997'de 2,7; 1998'de 1,7; 1999'da 3,7 ve 2000'de 4,3 milyar dolarlık silah satışı gerçekleştirilmiştir (Mangott, 2000: 489).

"Şangay İşbirliği Örgütü"nü kurdular. Örgütün kurulmasıyla vurgu Hazar ve Orta Asya'daki petrol ve doğal gaz kaynaklarının denetimiyle, ABD'nin "ulusal füze savunma sistemi" karşıtlığına kaydı (*Radikal*, 16.6.2001). Yine de Çin'le geliştirilen ilişkilerin bir "bağlaşmaya" dönüşmeyeceği düşünülmektedir. Çünkü olası anlaşmazlık konuları söz konusudur. İlk akla gelen ise sınırın bir yanında yaşayan 3 milyon Rusya Federasyonu vatandaşına karşılık öte yanında 130 milyon Çinli'nin yaşıyor olması. Bu dengesizlik kaçınılmaz biçimde bir çekim alanı yaratmaktadır. Rusya Federasyonu'nun ABD hegemonyası karşıtı politikasından söz ederken değinilmesi gereken başka bir nokta da Hindistan'daki Tamil Nadu nükleer reaktörü projesi ile İran'da Buşehr nükleer tesisinin yaşama geçiriliyor olmasıdır.

Rusya Federasyonu'nun izlediği dış politikanın temel direğini hiç kuşkusuz Batı ile ilişkileri oluşturmaktadır. Ekonomiden güvenliğe, toplumsal yapıdan teknolojiye her alandaki işbirliği (ya da anlaşmazlıklar) Rusya Federasyonu'ndaki gelişmeleri doğrudan etkilemiş ve belirlemiştir. İlişkiler bazı noktalarda sorunlu olmuştur. Herşeyden önce NATO çerçevesinde anlaşmazlıklar söz konusudur. Rusya Federasyonu NATO'nun eski Doğu Bloku coğrafyasında genişlemesine karşıdır. Ötesinde NATO'nun Yugoslavya ve Kosova'ya müdahaleleri Rusya'nın tepkisini çekmiştir. Bu durum Rusya Federasyonu'nu ABD'den Avrupa'ya itmektedir. Putin, özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere'yle ilişkiler üzerinde titizlikle durmakta ve kendini özenle Avrupalı olarak tanımlamaktadır. Buna ABD'nin füze savunma sistemi projesiyle 1972 ABM anlaşmasını rafa kaldırmasını da ekleyince Putin'in Avrupa'ya yönelişi daha anlaşılır olmaktadır. Yine, Çeçenya Batı ile ilişkilerinde başka bir sorundur. Demokrasinin Batı standartlarında olduğu söylenemez. Medya üzerindeki baskı, insan hakları standartlarının yanı sıra 8'ler grubuna üyeliği de zaman zaman sorgulanmaktadır.

Yukarıda ana hatlarıyla resmedilmeye çalışılan Rusya Federasyonu 2000'den başlayarak Başkan Putin'le yeni bir döneme girmiştir. Yeni yönetim üç alanda düzenlemeye gitmiştir. Birincisi, yönetimin yeniden merkezileştirilmesi, yani federe birimlerin Moskova tarafından daha sıkı denetimi (bunun için ülke 7 yönetim bölgesine ayrılmıştır); ikincisi, Yeltsin döneminin üst düzey politikacılarının tasfiyesi (Berezovski, Gusinski, Vahirev gibi); üçüncüsü siyasal bütünleşme: Basının denetim altına alınması, parlamentonun muhalefetinin sınırlanması gibi. Andrey Saharov bu süreci "çağdaş Stali-

nizm" olarak tanımlamaktadır (The Economist, 2001: 7-8). Temmuz 2000'de Kasyanov hükümeti 10 yıllık bir ekonomik kalkınma programı açıklamıştır. Amaç, 10 yıl içerisinde Rusya Federasyonu'nu gelişmiş devletler arasında sokmaktır. Programın öncelikleri arasında demokratik sistemin güçlendirilmesi; insan haklarının ve özgürlüklerinin teminat altına alınması; serbest rekabet için eşit koşulların yaratılması yer almaktadır. Hedef ulusal gelirde % 5-6'lık bir artışla 2010'da % 70'lik bir büyüme sağlamaktır (Eğilmez, 2000).

8'ler Grubu İçerisinde Rusya Federasyonu

Daha önce de değinildiği gibi, 1991'den başlayarak önce SSCB, ardından da Rusya Federasyonu 7'ler grubu ile zirve sonrası toplantılar yaptılar. 1994 Napoli zirvesinde siyasi toplantılara katılmaya başladı ve 7'lerin yanısıra "siyasi 8'ler"den sözedilir oldu. Ardından 1997 Denver zirvesinde 8'lere Rusya Federasyonu'nun da katılması kararı alındı ve resmi düzeyde ilk kez Şubat 1998'de Bonn'daki maliye bakanları toplantısına katıldı. Rusya Federasyonu bu toplantıdan başlayarak SSCB'nin borçlarıyla kendisinininkinin ayrılmasını ve ödeme takviminin gözden geçirilmesini istedi. 8'lerin ilk zirve toplantısı 1998'de Birmingham'da yapıldı. Rusya Federasyonu zirve sırasında borç ödemeleri sorununu bir kez daha dile getirdi. Bunun yanı sıra uyuşturucu ve silah kaçakçılığının önlenmesi, kara para aklanmasının önüne geçilmesi ve nükleer yayılmanın önlenmesi konuları gündeme geldi. Haziran 1999'da Köln zirvesine Başbakan Sergey Stepaşin katıldı. Stepaşin IMF'nin de aralarında bulunduğu kreditorleriyle görüşme fırsatı buldu. Yine, Stepaşin'le Priştine havaalanını ele geçiren Rus birlikleri ile Kosova'da görev yapan NATO birliği KFOR'un durumu görüşüldü (RFE/RL, 18 June 1999). İkinci gün 78 gün süren bombardımanın ardından Yugoslavya'nın nasıl yeniden yapılandırılacağı gündeme geldi. Miloşeviç iktidarda kaldığı sürece yardım yapılmayacağı kararı Stepaşin'in muhalefetine karşın kabul edildi. Rusya Federasyonu IMF ve Dünya bankası Paris Kulübünü SSCB'den kalan borçları gözden geçirmeye çağırdı (The Current Digest of the Post-Soviet Press, 51/25, July 21, 1999: 6). Zirvenin son gününde gerçekleşen Clinton-Yeltsin zirvesi önemlidir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ilk kez ABD ile Rusya Federasyonu'nun arası bu kadar açılmıştı. Sonuç bildirgesinde Rusya Federasyonu ile IMF ve Dünya Bankası arasında varılan çerçeve anlaşmaları memnuniyetle karşılandı ve reformların yaşama geçirilmesi istendi (RFE/RL, 20 June 1999).

Rusya Federasyonu başından itibaren 8'ler zirvelerini borç ödemelerini ayarladığı, yeni borçlar elde ettiği bir platform olarak kullanmaya çalıştı. Temmuz 2000'deki Okinawa zirvesi de benzer biçimde borç ödemelerinin düzenlenmesiyle geçti. Zirvede Putin daha öncekilerden daha sert bir tavır aldı ve bu tutumu sonucu borçlarını ödemeksizin 8'ler içinde neden ve nasıl yer aldığı tartışıldı (RFE/RL, 19 July 2000).

2001 Cenova'ya gelindiğinde ise yeni lider Putin, diğer yeni Bush ile karşı karşıyaydı. Putin'le Bush ilk kez 16 Haziran 2001'de Slovenya'da biraraya geldiler (*Cumhuriyet*, 17.6.2001). Bu buluşmanın ardından Putin, ABD füze savunma sistemi projesini sürdürürse kendilerinin de füze başlıklarını değiştirerek kapasite artırımına gideceklerini açıkladı (*Cumhuriyet*, 20.6.2001). Zaten ABD 17 Mayıs 2001'de yeni enerji politikasını açıkladıktan sonra (ki nükleer enerjiye ağırlık vereceğini söylüyordu) 4 Haziranda Dışişleri Bakanı İvanov nükleer enerji teknolojisini başkalarıyla paylaşmaya hazır olduklarını açıklıyordu. İki gün sonra Duma başka ülkelerin tüketilmiş nükleer yakıtlarını ve atıklarını ücret karşılığında saklamayı kabul eden yasayı onaylamıştı (Yıldızoğlu, 11.6.2001). İlişkilerin gerildiği bir ortamda borç ödemeleri sorunu ikinci plana atılmış ve deyimi yerindeyse "geçştirilmişti".

1991'den günümüze 7'ler grubunun 8'lere dönüşmesi ve Rusya Federasyonu'nun yeri sorgulandığında şu noktalar göze çarpmaktadır. Birincisi, Rusya Federasyonu'nun ABD hegemonyası karşıtı ülkelerle ilişkilerini 8'lere karşı kullandığından sözedilebilir. En son Cenova Zirvesi öncesinde Putin Çin'e yaptığı ziyarette "dostluk ve işbirliği antlaşması" imzalamıştır. Bu, 1950'de imzalanan ve 1969'da feshedilen anlaşmadan sonra imzalanan ilk antlaşmadır. Yine Putin, Cenova zirvesi öncesinde NATO'ya Rusya Federasyonu'nun da kabul edilmesini aksi taktirde feshedilmesini istemiştir (*Cumhuriyet*, 17.7.2001). Benzer biçimde Okinawa zirvesi öncesinde de Kuzey Kore ve Çin'e gezi düzenlemiş ve Çin'le enerji alanında işbirliği ve ABD'nin savunma sistemine karşı ortak tavır konularında anlaşma imzalamıştı (RFE/RL, 19 July 2000).

İkincisi 8'ler grubuna üyelik Rusya Federasyonu'nun Batı ile sorunlarını ele aldığı bir platform olarak görülebilir. Rusya Federasyonu uluslararası sistemde gözardı edilemeyecek öneme sahiptir. 1990'larda Clinton yönetimi Yeltsin yönetimini bir çeşit rüşvetle yönlendiriyor ve onu önemsemeyebiliyordu. Ama Putin'le birlikte yeni dengelere yönelen Rusya Federasyonu yeni seçeneklere yönelebilir ve Bush yönetimi bu seçeneği önemsemek zorunda-

dır (Wallerstein,2001). Aslında bu süreç 1990'lerin sonunda başlamıştı. Örneğin, 1999 Köln zirvesi iki açıdan önemliydi. Birincisi, Rusya Federasyonu'nun dünya politikasında sözünün geçmediği imajı silinmeliydi. Bunun için Yeltsin Balkanlarda barışı sağlayan kişi olarak öne çıkarılmaya çalışıldı ve Rus birlikleri KFOR'a katıldı. İkincisi, dış borç ödemelerinde sıkışık durumda olan Rusya Federasyonu bir kez daha rahatlatılmalıydı. Çünkü, her iki durumda Aralıkta yapılacak seçimlerde "revanşistlerin ekmeğine yağ sürebilirdi".

Üçüncü ve son yorum ise, 8'lere üyeliğin Rusya Federasyonu'nun yağmalanmasının bir aracı olarak görmektedir. 2000 yılı başında Başkanlık görevini devralan Putin, Rusya Federasyonu ekonomisini değerlendirirken kişi başına düşen milli gelirin 7'ler grubu ülkelerinin beşte biri düzeyinde olduğuna dikkat çekiyordu (Millar, 2000: 330). Yukarıda da değinildiği gibi Rusya Federasyonu kendi ekonomisini belirlemede çok zayıf durumdadır. OPEC, Paris Klübü, IMF, Dünya Bankası, Alman hükümeti (Almanya'nın RF'ye dışsattığı 2000'de % 44 oranında arttı -RFE/RL, 10 April 2001) ve olası yabancı yatırımcılar gibi dış etkenlere doğrudan bağımlıdır (Millar, 2000: 331). İşte, "Reformlar, Batı'nın iddia ettiği gibi piyasa kapitalizmini ve Batı tarzı toplumsal demokrasiyi inşa etmeyi değil, eski bir düşmanı etkisiz hale getirmeyi ve Rusya'nın büyük bir kapitalist güç olarak gelişmesini engellemeyi hedefliyordu" (Chossudovsky, 1998: 274). 8'lere üyelik ise bunun bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Chossudovsky, 1993'te parlamentodaki muhalefeti ortadan kaldıran saldırıda 7'lerle Yeltsin yönetimi arasında doğrudan bir bağlantıya dikkati çekmektedir. Ona göre, Yeltsin'in meclisi fesheden kararnameyi yayınlanmadan önce 7'ler tarafından onaylanmıştı. 21 Eylülde Yeltsin bu karamameyi yayınladıktan hemen sonra 7'ler grubu ülkeleri bu kararı desteklediklerini açıkladılar ve 25'inde Maliye Bakanı Boris Fyodorov 7'lerin maliye bakanlarıyla buluştu. 4 Ekimde Beyaz Ev'e saldırı başladığında aynı gün IMF Rusya Federasyonu'nun borç ödemelerini erteleme kararı vermişti (Chossudovsky, 1998: 282-284). 1993'te Rusya Federasyonu'nun ödeme dengesindeki açık 40 milyar dolarken, aynı yıl 7'lerin Tokyo zirvesinde bu ülkeye verilen yardım sözü 43 milyar dolar oldu. Böylece Rusya Federasyonu'nun dış borcu ikiye katlanmıştı (285).

Sonuç

Hardt ve Negri'nin tanımına göre, tüm coğrafyaları ve zamanı kapsayan (dışarısının olmadığı), tek bir iktidar merkezinden söz edilemeyen, karma bir

kuruluş yapısına sahip "imparatorluk çağı"nda yaşamaktayız (Hardt ve Negri, 2001: 14). Bu uluslararası ortamda öne çıkan iktidar nüvelerinden biri de 8'ler grubudur. Rusya Federasyonu üyelik koşullarını yerine getirmemesine karşın (gelişmiş liberal ekonomi, demokrasi ve insan hakları konularında) bu gruba dahildir. Hiç kuşkusuz bu dahil olma durumunun çok çeşitli nedenleri vardır. Herşeyden önce Rusya Federasyonu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bir üyesidir. Nükleer silahlara ve bu teknolojiye sahiptir. Çok zengin doğal kaynaklara ve enerji yataklarına sahiptir. Küresel olarak tanımlanan ve çözülmeye çalışılan hiçbir sorun (terörizm, kaçakçılık, kara para, vb.) Rusya Federasyonu'yla işbirliği yapmaksızın çözümlenemez. Moskova'yı içine almayan bir düzen "eksik kalmaya" mahkumdur.⁹ Üstelik, Rusya Federasyonu'nun kapitalist ekonomik sistemle bütünleşme sorunu Türkiye ye da Arjantin gibi ülkelerle karşılaştırılamayacak kadar ciddi boyutlardadır. 7'ler grubu bu sorunu "kendi aralarında halletmek" için 8'lere dönüşmüş olabilirler. Rusya Federasyonu'nun dış borç ödemelerinin tıkanıdığı ve büyük bir ekonomik bunalım yaşadığı 1998 yılının aynı zamanda 7'ler grubuna katıldığı yıl olması bunun göstergesidir. Rusya Federasyonu bugün 8'ler içerisinde "eşitler arasında sonuncu"dur. Ama, hem 8'ler için, hem de Rusya Federasyonu için bu birliktelik kaçınılmaz gözükmektedir.

Kaynakça

- "A Survey of Russia" (2001), *The Economist*, July 21st.
- BAKER, Andrew (2000), "The G-7 as a 'Ginger Group': Plurilateralism and Four-Dimensional Diplomacy", *Global Governance*, 6/2.
- BARANOVSKY, Vladimir (2000), "Russia: a Part of Europe or apart from Europe?" *International Affairs*, 76/3: 443-458.
- BORATAV, Korkut (1997), "Bir İktisadi Çöküntüden Manzaralar", *Cumhuriyet*, 29 Ekim.
- CHOSSUDOVSKY, Michel (1998), "Rusya Federasyonu'nun 'Üçüncü Dünyalaştırılması'" *Yoksulluğun Küreselleşmesi*, İstanbul, Çiviyazıları: 269-291.
- EĞİLMEZ, Mahfi (2000), "Ve Bu Sırada Rusya", *Radikal*, 9 Temmuz.
- GILMORE, William C. (2000), "The G-7 and Transnational Drug Trafficking: the Task Force Experience", *Hume Papers on public Policy*, 6/1-2.
- HARDT, Michael ve NEGRI, Antonio (2001), *İmparatorluk*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı.
- HOLMSTROM, Nancy ve SMITH, Richard (2000), "The Necessity of Gangster Capitalism: Primitive Accumulation in Russia and China", *Monthly Review*, 51/9: 1-15.

- İNSEL, Ahmet (2001), "Küreselleşme ve Emperyal Güç", *Birikim*, 148: 29-32.
- LAMAR, Joe (2000), "G8 Countries Accused of Ignoring Debt Relief", *British Medical Journal*, 321/7257 (08/05).
- MANGOTT, Gerhard (2000), "A Giant on its Knees: Structural Constrains on Russia's Global Role", *International Politics*, 37/4: 479-507.
- MARX, Karl (1986), *Kapital*, I. C., çev.Alaattin Bilgi, Ankara, Sol Yayınları.
- MENSHIKOV, Stanislav (1999), "Russian Capitalism Today", *Monthly Review*, 51/3: 81-99.
- MILLAR, James, R. (1999), "The De-development of Russia", *Current History*, 98/630: 322-327.
- MILLAR, James, R (2000), "Can Putin Jump-start Russia's Stalled Economy?", *Current History*, 99/639:329-333.
- ODOM, William E. (1998), "Russia's Several Seats at the Table", *International Affairs*, 44/4.
- SRİDHARAN, Kripa (1998), "G-15 and South-South Cooperation: Promise and Performance" *Third World Quarterly*, 19/3.
- TAYLOR, Jonathan SOLOMON (2000), "Okinawa on the Eve of the G-8 Summit", *Geographical Review*, 90/1.
- WALLERSTEIN, Immanuel (2001), "Russia - Does It Matter Today?", <<http://fbc.binghamton.edu/commentr.htm>> (Comment No. 65, June 1)
- YILDIZOĞLU, Ergin (2001), "Nükleer Enerji Sektöründe Tehlikeli Gelişmeler", *Cumhuriyet*, 11 Haziran.
- YILDIZOĞLU, Ergin (2001), "Hangi Küreselleşme?", *Cumhuriyet*, 25 Temmuz.